

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มนุษย์ไม่อาจอยู่อย่างโดดเดี่ยวได้ในสังคม จำเป็นต้องพบปะพูดคุยติดต่อกับผู้อื่น รวมทั้งต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันเพื่อความอยู่รอดตลอดจนทำให้กิจการงานต่างๆ ประสบผลสำเร็จ เมื่อมนุษย์อยู่รวมกันเป็นกลุ่มสังคม สัมพันธภาพระหว่างบุคคลจึงมีความสำคัญ (สมพร สุทัศน์ีย์, 2537) เนื่องจากมนุษย์มีการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของตนตามทฤษฎีความต้องการพื้นฐานของมาสโลว์ซึ่งกล่าวถึงความต้องการของมนุษย์ทั้ง 5 ชั้น และสัมพันธภาพระหว่างบุคคลเป็นส่วนหนึ่งที่จะเติมเต็มให้บุคคลบรรลุตามความต้องการในชั้นที่ 2 นั่นคือความต้องการความรักและการเป็นเจ้าของ (Love and belonging need) ได้แก่ การต้องการมีเพื่อนสนิท ต้องการเป็นที่รักของคนอื่น ต้องการให้คนอื่นชื่นชมและอยากให้สังคมยอมรับตนเอง (กฤษณา ศักดิ์ศรี, 2534 ; จริญญา ทองถาวร, 2536 ; สมพร สุทัศน์ีย์, 2539) ซึ่งความต้องการพื้นฐานดังกล่าวเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นกับทุกคน ดังนั้นมนุษย์ทุกคนจึงแสดงพฤติกรรมเพื่อตอบสนองตามความต้องการในเรื่องสัมพันธภาพระหว่างบุคคล โดยใช้สถานการณ์ระหว่างบุคคลประกอบการพิจารณาตัดสินใจแสดงพฤติกรรมและเลือกที่จะแสดงพฤติกรรมตามความพึงพอใจของตน (Schutz, 1998) พฤติกรรมสัมพันธภาพจะมีลักษณะเหมือนกับพฤติกรรมที่เคยประสบมาก่อนในวัยเด็กและมักเป็นความสัมพันธ์ที่เคยมีต่อบิดา มารดา หรือผู้มีความสำคัญในชีวิต แสดงให้เห็นว่าการมีปฏิสัมพันธ์ของบุคคลมีพื้นฐานมาจากความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับบิดา มารดาหรือผู้ที่มีความสำคัญในชีวิตซึ่งการเลียนแบบพฤติกรรมจากประสบการณ์ในวัยเด็กจะส่งผลถึงพฤติกรรมสัมพันธภาพระหว่างบุคคลเมื่อเติบโตขึ้น (Schutz, 1984, 1998) บุคคลจึงถูกหล่อหลอมให้เกิดพฤติกรรมสัมพันธภาพระหว่างบุคคลที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งความแตกต่างระหว่างบุคคลถือเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพ (สมพร สุทัศน์ีย์, 2537) ในการติดต่อกับสัมพันธกับบุคคลทั่วไปนั้นพบว่าบางคนสามารถปรับตัวเข้ากับคนอื่นได้และไม่พบปัญหาในเรื่องสัมพันธภาพ ในขณะที่บางคนพบว่ามักเกิดปัญหาในการมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นมีสาเหตุมาจากบุคคลขาดความตระหนักถึงพฤติกรรมที่ตนเองแสดงออกและความต้องการที่แท้จริงของตนประกอบกับลักษณะพฤติกรรมที่แสดงออกจริง และความต้องการ.

ในการแสดงพฤติกรรมไม่สอดคล้องกันจึงส่งผลให้เกิดความวิตกกังวลและความคับข้องใจเมื่อมีสัมพันธภาพกับบุคคลอื่นจึงเกิดเป็นปัญหาตามมาในที่สุด (Schutz, 1984, 1998)

ในการเรียนการสอนพยาบาลพบว่าผู้ที่ใกล้ชิดคอยช่วยเหลือให้คำแนะนำและมีบทบาทสำคัญต่อนักศึกษาคือ อาจารย์นิเทศ (ชมพูนุช พงษ์ศิริ, 2535 ; Carlisle, 1997) จากการศึกษาที่ผ่านมาพบว่าเกิดปัญหาสัมพันธภาพระหว่างนักศึกษากับอาจารย์ (Blainey, 1980 ; Pagana, 1988 ; Beck & Srivastava, 1991 ; Mahat, 1996 ; สุนทรี เวปุละ, 2539) ซึ่งถือเป็นปัญหาที่สำคัญประการหนึ่ง เพราะถ้านักศึกษาเกิดความตึงเครียดเข้ากับอาจารย์ไม่ได้จะทำให้เกิดการสกัดกั้นการเรียนรู้ของนักศึกษา (พวงเพ็ญ ชูณหปราณ, 2534) และเกิดเป็นความเครียดโดยเฉพาะในสถานการณ์การฝึกปฏิบัติงานของนักศึกษา (Pagana, 1988 ; Beck & Srivastava, 1991 ; Admi, 1997 ; Jones & Johnson, 1997 ; Beck, Hackett, Srivastava, Mckim & Rockwell, 1997) วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี อุดรธานีเป็นสถาบันการศึกษาหนึ่งที่ผลิตบุคลากรทางการพยาบาลของสถาบันบรมราชชนกในสังกัดกระทรวงสาธารณสุข ที่พบปัญหาในเรื่องสัมพันธภาพระหว่างบุคคลของนักศึกษาพยาบาลกับอาจารย์พยาบาลและเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้นักศึกษาพยาบาลเกิดความเครียดในขณะที่ยื่นฝึกปฏิบัติบนคลินิก (ฤทัยรัตน์ ธรเสนา, 2541 ; วิรติ พงษ์ทิพย์พัฒน์, 2542) เช่นเดียวกับการศึกษาที่ผ่านมา จากปัญหาที่เกิดขึ้นพบว่ายังขาดการศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะพื้นฐานพฤติกรรมสัมพันธภาพระหว่างบุคคลของนักศึกษาพยาบาลและของอาจารย์พยาบาลที่แสดงต่อบุคคลอื่นทั่วไปที่แยกศึกษาเป็นภาพรวมของแต่ละฝ่าย โดยไม่นำผลมาเปรียบเทียบกัน ซึ่งการศึกษาในลักษณะดังกล่าวจะทำให้ทราบถึงพื้นฐานพฤติกรรมสัมพันธภาพที่ นักศึกษาพยาบาลและอาจารย์พยาบาลแสดงต่อบุคคลอื่น หากพบว่าแต่ละฝ่ายต่างมีปัญหาในการสร้างสัมพันธภาพกับบุคคลอื่นทั่วไป อาจส่งผลถึงสัมพันธภาพเมื่อทั้งสองฝ่ายมีปฏิสัมพันธ์กันในขณะเรียนภาคทฤษฎีและฝึกภาคปฏิบัติและเกิดเป็นปัญหาตามมาในที่สุด เนื่องจากการศึกษาถึงพฤติกรรมสัมพันธภาพระหว่างบุคคลก่อนที่จะเกิดปัญหาปฏิสัมพันธ์เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ทราบข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ควรปรับปรุงของแต่ละฝ่ายดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาพื้นฐานของพฤติกรรมสัมพันธภาพระหว่างบุคคลที่แสดงต่อบุคคลอื่นทั่วไปของอาจารย์พยาบาลและของนักศึกษาพยาบาล ชั้นปีที่ 3 วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีอุดรธานี เนื่องจากชั้นปีที่ 3 เป็นปีที่มีการเรียนการสอนที่มีการเน้นหนักทั้งทางทฤษฎีและปฏิบัติซึ่งโอกาสในการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษาพยาบาลกับอาจารย์พยาบาลมีค่อนข้างสูงจึงอาจทำให้พบปัญหาในเรื่องสัมพันธภาพระหว่างบุคคลมากกว่าชั้นปีอื่น

ในการศึกษารครั้งนี้ผู้วิจัยสนใจ แนวคิดทฤษฎีสัมพันธภาพระหว่างบุคคลที่เสนอโดยชูลซ์ (Schutz, C William.) ในปี ค.ศ. 1958 คือทฤษฎีทิศทางสัมพันธภาพระหว่างบุคคลเบื้องต้น (FIRO

theory) มาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการทำวิจัย โดยซูทซ์ได้เสนอแนวคิดว่ามนุษย์มีความต้องการพื้นฐานเกี่ยวกับสัมพันธภาพระหว่างบุคคล และเพื่อตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานบุคคลจะแสดงพฤติกรรม สัมพันธภาพระหว่างบุคคลเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการ โดยแบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ พฤติกรรมความเป็นพวกพ้อง (Inclusion behavior) พฤติกรรมการมีอำนาจควบคุม (Control behavior) และพฤติกรรมการเปิดตัวเอง (Openness behavior) ซึ่งพฤติกรรมสัมพันธภาพระหว่างบุคคลในแต่ละด้านแสดงทิศทาง 2 ทิศทาง คือ 1) ทิศทางที่ตนเองแสดงต่อคนอื่น ประกอบด้วย พฤติกรรมที่ตนเองแสดงต่อคนอื่นที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน (Do,See) และพฤติกรรมที่ตนเองต้องการแสดงต่อคนอื่น (Do,Want) และบอกผลต่างของคะแนนพฤติกรรม (Do,See – Do,Want) ซึ่งหมายถึงผลต่างระหว่างพฤติกรรมที่ตนเองแสดงต่อคนอื่นกับความต้องการของตนเอง 2) ทิศทางที่คนอื่นแสดงต่อตนเอง ประกอบด้วย พฤติกรรมที่คนอื่นแสดงต่อตนเองที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน (Get,See) และพฤติกรรมที่ตนเองต้องการให้คนอื่นแสดงต่อตนเอง (Get,Want) และบอกผลต่างของคะแนนพฤติกรรม (Get,See – Get,Want) ซึ่งหมายถึงผลต่างระหว่างพฤติกรรมที่คนอื่นแสดงต่อตนเองกับความต้องการของตนเอง (Schutz, 1984, 1987, 1998)

เหตุผลที่ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาพฤติกรรมสัมพันธภาพของนักศึกษาพยาบาลและอาจารย์พยาบาลโดยใช้ทฤษฎีทิศทางสัมพันธภาพระหว่างบุคคลเบื้องต้นของซูทซ์เนื่องจากเป็นทฤษฎีที่สามารถอธิบายพฤติกรรมสัมพันธภาพระหว่างบุคคลได้ชัดเจนและครอบคลุม นอกจากนั้นทฤษฎีดังกล่าวยังเป็นทฤษฎีที่สามารถปรับใช้ได้กับทุกสถานการณ์ของการมีสัมพันธภาพระหว่างกันและใช้ในบุคคลทั่วไปไม่เฉพาะเจาะจงกับกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง อีกทั้งยังเน้นให้บุคคลได้ตระหนักถึงพฤติกรรมสัมพันธภาพระหว่างบุคคลที่ตนเองแสดงต่อคนอื่น รวมถึงการตระหนักถึงพฤติกรรมสัมพันธภาพระหว่างบุคคลที่คนอื่นแสดงต่อตนเอง ดังนั้นการนำทฤษฎีดังกล่าวมาใช้ในการศึกษาพฤติกรรมสัมพันธภาพระหว่างบุคคลในนักศึกษาพยาบาลและอาจารย์พยาบาลจะช่วยให้การประเมินพฤติกรรมสัมพันธภาพระหว่างบุคคลมีความครอบคลุมและชัดเจนตลอดจนทำให้เข้าใจถึงลักษณะพฤติกรรมสัมพันธภาพและทิศทางสัมพันธภาพระหว่างบุคคลของนักศึกษาพยาบาลและอาจารย์พยาบาล เพื่อนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการปรับพฤติกรรมสัมพันธภาพระหว่างบุคคลของนักศึกษาพยาบาลและอาจารย์พยาบาล ซึ่งจะก่อให้เกิดผลดีต่อการเรียนการสอนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาพฤติกรรมสัมพันธภาพระหว่างบุคคลของนักศึกษาพยาบาล และของอาจารย์พยาบาล วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนครราชสีมา

คำถามการวิจัย

1. พฤติกรรมที่ตนเองแสดงต่อคนอื่นที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน (Do,See) ในพฤติกรรมสัมพันธภาพระหว่างบุคคลด้านความเป็นพวกพ้อง ด้านการมีอำนาจควบคุม และด้านการเปิดตัวเองของนักศึกษาพยาบาลและของอาจารย์พยาบาล วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนครราชสีมาเป็นอย่างไร
2. พฤติกรรมที่ตนเองต้องการแสดงต่อคนอื่น (Do,Want) ในพฤติกรรมสัมพันธภาพระหว่างบุคคลด้านความเป็นพวกพ้อง ด้านการมีอำนาจควบคุมและด้านการเปิดตัวเองของนักศึกษาพยาบาลและของอาจารย์พยาบาล วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนครราชสีมาเป็นอย่างไร
3. พฤติกรรมที่คนอื่นแสดงต่อตนเองที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน (Get,See) ในพฤติกรรมสัมพันธภาพระหว่างบุคคลด้านความเป็นพวกพ้อง ด้านการมีอำนาจควบคุมและด้านการเปิดตัวเองของนักศึกษาพยาบาล และของอาจารย์พยาบาล วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนครราชสีมาเป็นอย่างไร
4. พฤติกรรมที่ตนเองต้องการให้คนอื่นแสดงต่อตนเอง (Get,Want) ในพฤติกรรมสัมพันธภาพระหว่างบุคคลด้านความเป็นพวกพ้อง ด้านการมีอำนาจควบคุมและด้านการเปิดตัวเองของนักศึกษาพยาบาลและของอาจารย์พยาบาล วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนครราชสีมาเป็นอย่างไร
5. พฤติกรรมที่ตนเองแสดงต่อคนอื่นที่เป็นอยู่ในปัจจุบันแตกต่างจากพฤติกรรมที่ตนเองต้องการแสดงต่อคนอื่น (Do,See - Do,Want) ในพฤติกรรมสัมพันธภาพระหว่างบุคคลด้านความเป็นพวกพ้อง ด้านการมีอำนาจควบคุมและด้านการเปิดตัวเองของนักศึกษาพยาบาลและของอาจารย์พยาบาล วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนครราชสีมา หรือไม่ อย่างไร
6. พฤติกรรมที่คนอื่นแสดงต่อตนเองที่เป็นอยู่ในปัจจุบันแตกต่างจากพฤติกรรมที่ตนเองต้องการให้คนอื่นแสดงต่อตนเอง (Get,See - Get,Want) ในพฤติกรรมสัมพันธภาพระหว่างบุคคลด้านความเป็นพวกพ้อง ด้านการมีอำนาจควบคุมและด้านการเปิดตัวเองของนักศึกษาพยาบาลและของอาจารย์พยาบาล วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนครราชสีมา หรือไม่อย่างไร

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) เพื่อศึกษาพฤติกรรมสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ของนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 3 ภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2543 และพฤติกรรมสัมพันธภาพระหว่างบุคคลของอาจารย์พยาบาลที่นิเทศงานนักศึกษาชั้นปีที่ 3 ประจำปีการศึกษา 2543 ซึ่งทำงานในวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนครราชสีมา

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

พฤติกรรมสัมพันธภาพระหว่างบุคคล หมายถึง ลักษณะการติดต่อสัมพันธ์กันของบุคคลที่มีต่อบุคคลอื่นทั่วไป ซึ่งบุคคลมีความต้องการในการสร้างสัมพันธภาพและแสดงพฤติกรรมสัมพันธภาพตามความพึงพอใจของตนเอง โดยมีลักษณะของการแสดงพฤติกรรมแบ่งเป็น 3 ด้าน ได้แก่ พฤติกรรมความเป็นพวกพ้อง พฤติกรรมการมีอำนาจควบคุม และพฤติกรรมการเปิดตัวเอง ซึ่งพฤติกรรมสัมพันธภาพระหว่างบุคคลในแต่ละด้านแสดงทิศทาง 2 ทิศทาง คือ 1) ทิศทางที่ตนเองแสดงต่อคนอื่นประกอบด้วย พฤติกรรมที่ตนเองแสดงต่อคนอื่นที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน (Do, See) และพฤติกรรมที่ตนเองต้องการแสดงต่อคนอื่น (Do, Want) และบอกผลต่างของคะแนนพฤติกรรม (Do, See – Do, Want) คือผลต่างระหว่างพฤติกรรมที่ตนเองแสดงต่อคนอื่นกับความต้องการของตนเอง 2) ทิศทางที่คนอื่นแสดงต่อตนเอง ประกอบด้วยพฤติกรรมที่คนอื่นแสดงต่อตนเองที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน (Get, See) และพฤติกรรมที่ตนเองต้องการให้คนอื่นแสดงต่อตนเอง (Get, Want) และบอกผลต่างของคะแนนพฤติกรรม (Get, See – Get, Want) คือผลต่างระหว่างพฤติกรรมที่คนอื่นแสดงต่อตนเองกับความต้องการของตนเอง (Schutz, 1984, 1987, 1998) โดยพฤติกรรมสัมพันธภาพระหว่างบุคคลสามารถประเมินได้จากแบบวัดสัมพันธภาพระหว่างบุคคลสร้างและพัฒนาโดย ชูทซ์ (Schutz, 1987) แพลและเรียบเรียงโดย วรนุช กิตสัมบันท์ (2538)

นักศึกษาพยาบาล หมายถึง นักศึกษาพยาบาลหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต ที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นปีที่ 3 ภาคการศึกษาที่ 1 ประจำปีการศึกษา 2543 ของวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนครราชสีมา

อาจารย์พยาบาล หมายถึง อาจารย์พยาบาลที่ทำงานอยู่ในวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนครราชสีมา ประจำปีการศึกษา 2543 และนิเทศงานนักศึกษาชั้นปีที่ 3